

JARI LYYTIMÄKI
Suomen ympäristökeskus

KATI PITKÄNEN
Maaseutupolitiikan neuvosto, Ekosysteempalvelut-verkosto

HANNA-LIISA KANGAS
Suomen ympäristökeskus:

Maaseutuakatemiassa suunnattiin katse maaseudun energiseen tulevaisuuteen

Maaseutupolitiikan vuoden kärkita-
pahtuma Maaseutuakatemia järjes-
tettiin 12.–13.4.2016 Porvoossa.
Toista kertaa järjestetty akatemia
kokosi Sannäsin kartanoon lähes 60 suomalaista
vaikuttajaa ja asiantuntijaa politiikasta, kansalais-
järjestöistä, yrityksistä, mediasta, korkeakouluista,
tutkimuslaitoksista ja hallinnosta. Akatemiassa
kannustettiin osallistujia etsimään ennakkoluulot-
tomasti ratkaisuja maaseudun ajankohtaisiin kysy-
myksiin – kravattit jätettiin naulaan ja työryhmiin
jalkauduttiin villasukat jaloissa.

Akatemian viidessä työryhmässä pohdittiin
monipuolisesti ajankohtaisia kysymyksiä maahan-
muutosta älyliikenteeseen. Mitä julkisen palvelulu-
pauksen määrittelemisen tarkoittaa maaseudulle?
Miten hyödynnämme maahanmuuttoa maaseudun
kansainvälistyvässä elinkeinotoiminnassa ja uusien
yritysten synnyttämisessä? Liikenteen älykkäitä
ratkaisuja kehitetään, mutta onko niitä mietitty

maaseudun näkökulmasta? Entä millainen voisi
olla tulevaisuuden kumppanuusyhteiskunta?

Yksi työryhmistä keskittyi maaseudun mahdol-
lisuuksiin biotalouden ja kestävän energianhuollon
murroksen näkökulmasta. Työryhmää edelsi
Suomen ympäristökeskuksen tutkijan Hanna-Liisa
Kankaan asiantuntijapuheenvuoro. Kangas
korosti, että suomalaisen maaseudun energiakysy-
mykset ovat osa globaalia energiamurrosta. Kyse ei
ole pelkästä puusta tai bioenergiasta.

Puupohjainen bioenergia on Suomen maaseu-
dulle tärkeä kysymys. Muiden uusiutuvien energia-
muotojen kehitystä ei silti kannata unohtaa. Uusi-
tuvan energian markkinoiden, etenkin aurinko- ja
tuulivoiman kansainvälinen kasvu on todella
nopeaa. Eri energiatuotantomuotojen kehitys avaa
uusia mahdollisuuksia esimerkiksi energian
tuotannon ja kulutuksen piikkejä tasoittavalle
älyteknologialle, energian varastoinnille ja energia-
palveluille. Avautumassa olevat energiamarkkinat

tuovat uudenlaisia mahdollisuuksia myös suomalaiselle maaseudulle.

Työryhmässä suomalaisen maaseudun energiantuotannon mahdollisuuksiin eläydyttiin konkreettisten esimerkkien kautta: eteläsuomalaisen maitotilan sekä pienehkön energiatekniikkaa valmistavan ja myyvän yrityksen näkökulmista. Näiden esimerkkien kautta päästiin keskustelemaan energiamurroksen eri puolista: tuottajien ja kuluttajien muuttuvista rooleista, teknologian kehityksestä, osaamisen, markkinoinnin ja verkostoitumisen merkityksestä, investointimahdollisuuksista, sääntelyn kehittämisestä ja monista muista kysymyksistä.

Esteitä ylitettäväksi

Itse työryhmätyöskentely aloitettiin synkistelemällä. Keskustelussa rakennettiin yhteinen ymmärrys esteistä, jotka on ylitettävä energiamurroksen haasteiden kääntämiseksi suomalaisen maaseudun mahdollisuuksiksi. Esiin nousivat erityisesti taloudellisiin edellytyksiin, osaamiseen ja sääntelyyn liittyvät kysymykset. Nykytilanteessa ongelmalliseksi koettiin riittävän rahoituksen saaminen, taloudellinen kannattavuus ja kyky tehdä investointeja sekä mahdollisuudet löytää maksavia asiakkaita energiatuotteille. Kansallista energiapolitiikkaa moitittiin poukkoilevuudesta, jonka katsottiin vaikeuttavan pitkäjänteistä suunnittelua ja vähentävän halua energiainvestointeihin. Myös liian jäykän sääntelyn ja kahlitsevien tukien arvioitiin estävän toiminnan kehittämistä.

Osa maaseudun energia-alan yrittäjistä on löytänyt hyviä yhteistyökumppaneita, mutta yhteistyön puutetta pidettiin silti merkittävänä esteenä alan kehittymiselle. Toisistaan hyötyvät toimijat eivät läheskään aina löydä toisiaan tai pysty toimimaan hedelmällisellä tavalla yhdessä. Yhteistyön puute kärjistää osaamisen puutetta. Monimutkaisen energiateknologian, sääntelyn ja tukipolitiikan hahmottaminen ja hallinta on vaikeaa varsinkin, jos toimijat eivät saa käyttöönsä parasta mahdollista osaamista eivätkä pysty hyötymään muiden kokemuksista. Pohjimmiltaan kyse on luottamuksesta: innovaatioihin, investointeihin ja yhteistyöhön tarvitaan aitoa luottamusta

eri toimijoiden välille. Yhteistyön puute näkyy myös siinä, että vaikka yksittäisiä energiaratkaisuja kehittäviä ”pellepelottomia” löytyy, parhaita ratkaisuja ei saada tehokkaasti tuotteistettua.

Energiakysymyksiin kohdistuu maaseudulla paljon huomiota, mutta energian moniulotteisuutta ei hahmoteta riittävän hyvin. Energiakysymykset jäävät irrallenen muista ongelmista ja moni-hyötyiset ratkaisut jäävät toteuttamatta. Energiaratkaisujen talous- ja ympäristövaikutuksia nostetaan usein esiin, mutta yhteydet vaikkapa kiertotalouteen, digitalisaatioon tai maahanmuuttoon jäävät herkästi unohduksiin.

Energiajärjestelmien laaja muutosdynamikka luo myös vaikeasti ylitettäviä esteitä. Energiajärjestelmät muuttuvat monilta osiltaan hitaasti, eikä parhaimpia ratkaisuja saada välttämättä käyttöön ennen kuin taustalla olevat rakenteet ovat muuttuneet riittävästi. Myös erilaiset paikalliset mitta-kaavat tulisi pitää mielessä. Paikallisesti bioenergia voi olla kestävä ratkaisu, mutta kansantalouden tasolla tilanne voi olla toinen. Bioraaka-aineiden saatavuuteen ja kestävään käyttöön liittyy rajoitteita, etenkin kun kilpailu puubiomassasta kiristyy.

Fokus visioon ja mahdollisuuksiin

Maukkaan lähiruokaillallisen ja hyvin nukutun yön jälkeen akatemian osallistujat suuntasivat katseet ratkaisuihin. Selväksi tuli, että yhden suuren läpimurron sijaan tarvitaan rivakkaa edistymistä monilla eri rintamalla.

Puupohjaisen bioenergian rinnalle tarvitaan laaja-alainen energiapaletti ja erilaisia biotuotteita. Biomassan saatavuudessa on suuria alueellisia eroja eikä koko maan kaikkea energiaa ei kannata yrittäkään tuottaa biomassasta. Puubiomassan tuotannon kestävyyttä on parannettava muun muassa turvaamalla vapaaehtoisuuteen perustuvan METSO-ohjelman rahoitus. Puu ja muu biomassassa on saatava parhaiten lisäarvoa tuottavaan käyttöön: joissakin tapauksissa käyttö voi olla polttoa energiaksi, toisissa tapauksissa vaikkapa metsän tarjoamaa virkistystä.

Yhteistyö on kaiken avain. Yhtenä ratkaisuna työryhmässä nousi esiin yhteisöllinen energia, joka voi tarkoittaa esimerkiksi energiaomavaraisia kyliä,

energiaosuuskuntia, yhteistyötä energiantuotannossa ja yhteisiä jakelukanavia. Ratkaisujen löytämiselle tärkeää on sosiaalisen pääoman synnyttäminen ja hyödyntäminen, aito sitoutuminen, yhdessä oppiminen ja oivallusten jakaminen. Tarvitaan aktiivisia edelläkävijöitä näyttämään mallia. Paikallinen media – niin perinteinen kuin sosiaalinenkin media – voi olla tärkeä tiedon välittäjä ja ihmisten rohkaisija. Kansallista ja kansainvälistä viestintää taas tarvitaan myönteisen imagon rakentamiseen. Hiilineutraalisuutta pitää uskaltaa rummuttaa rohkeasti, varsinkin jos tarkoituksena on kehittää ja kaupallistaa energiaan liittyviä palvelukonsepteja.

Tarvitaan laaja-alaista ajattelua ja perinteisten ajatusmallien päivittämistä. Energiakysymykset pitää kytkeä laajasti uudenlaisen kiertotalouden kehittämiseen, erilaiset aikajänteet ja paikalliset erityispiirteet huomioiden. Samasta ratkaisusta on saatava monia hyötyjä. Esimerkiksi biokaasu ei ole vain energiaratkaisu – se on myös jätehuoltoa, ravinteiden kierrätystä, hajuhaittojen vähentämistä ja imagohyötyjä ihan mille tahansa tuotteelle tai palvelulle, jossa on hyödynnetty ympäristöystävällistä biokaasua.

Maaseutu on täynnä energiaa, jota voidaan hyödyntää nykyistä monipuolisemmin ja tehokkaammin. Hyvistä esimerkeistä pitää pystyä oppimaan ja monistamaan niitä tehokkaasti muidenkin käyttöön. Energia ymmärretään usein konkreettisena polttoaineena tai teknologiana. Nykytaloudessa suurin arvo luodaan kuitenkin palveluilla. Energiasta on tehtävä uudenlainen palvelu, jolla on myös kansainvälistä kysyntää. Tavoitteeksi on otettava toimijoiden ennakkoluoton verkottuminen paikallisesti ja globaalisti.

Kohti uudenlaista energiavaurautta

Energiapäätöksiä perustellaan usein pelkällä rahalla, mutta raha ei ole aina paras motivoija – eikä pakko sen paremmin. Vapaaehtoisuus on valtava mahdollisuus, varsinkin silloin kun haetaan uusia ratkaisuja, innovaatioita ja innostusta. Uuden energiavaurauden luonti vaatii uudenlaista vapaaehtoisuutta korostavaa ajattelua. Keskitet-

tyjen energiaratkaisujen toteuttamisessa hyvin toimiva alamaisajattelu pitää kyseenalaistaa ja tarvittaessa kääntää ylösalaisin. Toimijoiden mahdollisuuksia kokeilla ja etsiä ratkaisuja on lavennettava. Ylhäältä päin sanellut ratkaisut tuottavat maaseudulla useimmiten parhaimmillaankin vain väkinäistä toimintaa.

Ehkä kaikkein tärkeintä on, että ongelmien ja uhkien sijaan huomio kiinnitetään pitkän aikavälin myönteisiin tavoitteisiin. Kokonaisvaltaisten ja pitkäjänteisten tavoitteiden hahmottaminen ja energiapoliitikan hyvä ennakoitavuus auttaa kaikkia toimijoita. Kun visio on kirkas, on helpompi kehittää sääntelyä vision mukaiseksi.

Energisiä uutisia tulevaisuudesta

Työryhmä kokosi tuloksensa tulevaisuuskuvasi vuodelle 2025. Jos energiamurros saadaan alkuun parhaalla mahdollisella tavalla, on Suomi jo vajaan kymmenen vuoden päästä yhteisöllisen energian kärkimaa, uusiutuva energia tuo maaseudulle uusia työpaikkoja ja osana energiamurrosta ihmisten muuttovirta kääntyy kohti maaseutukuntia.

Konkreettisena osoituksena uudenlaisesta energiatodellisuudesta voi olla vaikkapa se, että ”seiti on vaihtunut järki-särkeen, öljy biokaasuksi ja kiertotalous on poistanut tuontilannoitteiden tarpeen”. Maaseutu on saavuttanut täyden energiomavaraisuuden ja samalla koko Suomen huoltovarmuus on maailman kärkeä. Elintarvikeketjut toimivat tiiviissä yhteistyössä energiaketjujen kanssa ja biotalous ja cleantech ovat nousseet Suomen tärkeimmiksi ventialoiksi.

Työryhmän visiossa paljon huomiota sai myös energian brändäys. Kotimainen energiaosaaminen pitää saada niin vankalle pohjalle, että se voidaan nostaa kansainvälisesti tunnustetuksi tuotteeksi samaan tapaan kuin koulutussektorin osaaminen 2000-luvun alun PISA-vertailujen avulla. Jos tällaista tavoitetta pidetään epärealistisena, tähtäin on todennäköisesti aivan liian matalalla.

Maaseutuakatemia järjestelyistä vastasi Maaseutupoliitikan neuvosto (ent. Maaseutupoliitikan yhteistyöryhmä). Akatemian verkkosivut: <http://www.maaseutuakatemia.fi/>